

דו"ח הוועדה להערכת איכות של
התוכניות להוראת לשון עברית
מכללת לוינסקי

2019

תש"ף

תוכן העניינים

- 2 ..... **פרק 1: רקע**
- 3 ..... **פרק 2: תהליכי עבודה של הוועדה**
- 4 ..... **פרק 3: הערכת איכות של תוכנית הלימודים להוראת לשון עברית במכללת לוינסקי**
- 9 ..... **פרק 4: המלצות**

נספחים

- 11 ..... **נספח 1: כתב המינוי של הוועדה**
- 12 ..... **נספח 2: סדר יום הביקור**
- 13 ..... **נספח 3: עקרונות לבניית הסילבוסים**

פרק 1 : רקע

בהתאם להחלטתה להעריך את תוכניות הלימודים להכשרת עובדי הוראה בתחום הוראת הלשון העברית, מינתה המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג) את הוועדה להערכת איכות של התחום בהרכב הבא :

- פרופ' דורית רביד, בית הספר לחינוך, אוניברסיטת תל-אביב – יו"ר הוועדה
- פרופ' רינה בן-שחר, מכללת אורנים, אוניברסיטת חיפה¹
- ד"ר אהרן הורנקוהל, הפקולטה ללימודי אסיה והמזרח התיכון, אוניברסיטת קיימברידג'
- פרופ' זהר לבנת, המחלקה ללשון העברית וללשונות השמיות, אוניברסיטת בר-אילן
- פרופ' חנה עזר, מכללת לוינסקי לחינוך²
- פרופ' סטיב פסברג, החוג ללשון העברית, האוניברסיטה העברית
- פרופ' אורה שורצולד, המחלקה ללשון העברית וללשונות השמיות, אוניברסיטת בר-אילן³
- ד"ר עמליה בר-און, לימודי הפרעות בתקשורת, אוניברסיטת תל-אביב

הגב' תמר מעגן-אפרתי ריכזה את עבודת הוועדה מטעם המועצה להשכלה גבוהה.

במסגרת עבודתה התבקשה הוועדה⁴

1. לבחון את דוחות ההערכה העצמית שהוגשו על ידי המוסדות המקיימים תוכניות לימודים להכשרת עובדי הוראה בתחום לשון עברית ולקיים ביקורים במוסדות אלה.
2. להגיש למל"ג דו"ח פרטני עבור כל אחת מתוכניות הלימודים הכולל את ממצאי הוועדה והמלצותיה.
3. להגיש למל"ג דו"ח כללי הכולל הערות רוחביות בנוגע לתחום המוערך ולמקומו במערכת ההשכלה הגבוהה ובישראל בכלל.

תהליך ההערכה כולו התבצע בהתאם להנחיות המל"ג לכתיבת דו"ח הערכה עצמית במכללות לחינוך מפברואר 2018.

---

¹ בהתאם למדיניות המל"ג, לשם הימנעות מניגוד עניינים, פרופ' רינה בן-שחר לא השתתפה בהערכת תוכנית הלימודים במכללת אורנים ובמכללה הערבית.

² בהתאם למדיניות המל"ג, לשם הימנעות מניגוד עניינים, פרופ' חנה עזר לא השתתפה בהערכת תוכנית הלימודים במכללת לוינסקי.

³ בהתאם למדיניות המל"ג, לשם הימנעות מניגוד עניינים, פרופ' אורה שורצולד לא השתתפה בהערכת תוכנית הלימודים במכללת תלפיות.

⁴ כתב המינוי של הוועדה מצורף בנספח מס' 1 לדו"ח זה.

פרק 2: תהליכי העבודה של הוועדה

הוועדה התכנסה לראשונה במרץ 2019. בישיבתה דנה הוועדה בנושאים עקרוניים הנוגעים למערכת ההשכלה הגבוהה בישראל, לפעילות הערכת האיכות בכלל ובמכללות האקדמיות לחינוך בפרט.

במסגרת פעילותה קיימה הוועדה ביקורים בכל המכללות האקדמיות לחינוך אשר מוסמכות להעניק תארים בתחום הוראת לשון עברית. הביקורים התקיימו בשני סבבים, בחודש מרץ ובחודש מאי 2019 במכללות האלה:

מכללת אורות ישראל, מכללת אורנים, מכללת אמונה-אפרתה, מכללת בית ברל, מכללת גורדון, מכללת דוד ילין, מכללת הרצוג, מכללת אחוה, מכללת לוינסקי, המכללה הערבית בחיפה, מכללת קיי ומכללת תלפיות.

במהלך ביקורים אלה נפגשה הוועדה עם בעלי תפקידים בהנהלת המוסד, עם הנהלת התוכנית, עם הסגל, ועם סטודנטים ובוגרים.

דו"ח זה עוסק בחוג להוראת לשון עברית במכללה האקדמית לוינסקי. ביקור הוועדה במכללה התקיים ב-11 במרץ 2019.

סדר היום של הביקור מצורף בנספח 2 לדו"ח זה.

בביקור זה השתתפו מבין חברי הוועדה: פרופ' דורית רביד, ד"ר אהרן הורנקוהל, פרופ' אורה שורצולד, פרופ' רינה בן-שחר.

הוועדה מודה להנהלה הבכירה במוסד ולתוכנית ללשון עברית על דו"ח ההערכה העצמית ועל קבלת הפנים והאירוח האדיב בעת יום הביקור של נציגי הוועדה במוסד.

פרק 3: הערכת האיכות של תוכנית הלימודים בהוראת לשון עברית במכללה

האקדמית לוינסקי

דו"ח זה מתייחס למצב הקיים בעת ביקור הוועדה במוסד ואינו מתייחס לשינויים שחלו מאז. דו"ח זה מתעד את המסקנות אליהן הגיעה ועדת הערכת האיכות בהתבסס על המסמכים אשר נמסרו על ידי המוסד, מידע שהתווסף במהלך השיחות במוסד, דיונים והבחנות של הוועדה ומידע אשר זמין לוועדה.

1. מבוא

החוג ללשון העברית במכללת לוינסקי קיבל את ההסמכה להעניק תואר ראשון B.Ed. בלשון עברית בשנת 1986. בשנת 2017–2018, סך כל מספר הסטודנטים בתוכנית להכשרת מורים ללשון עברית היה 76, מספר המהווה עלייה משנים קודמות (58 ב-2016–2017; 43 ב-2015–2016). כמו כל חוג ללשון אף זה של מכללת לוינסקי מתמודד עם בעיית תדמיתם השלילית של המורים ללשון ועם הרושם שלימודי לשון מהווים תחום אקדמי קשה במיוחד. עם זאת נראה שסטודנטים נמשכים לתחום כי מורים לעברית תמיד דרושים בבתי ספר.

2. הערכת איכות ותהליך הערכה עצמית

את החלקים בדו"ח ההערכה העצמית הנוגעים ישירות לחוג ולתוכנית הלימודים כתבה ראש החוג יחד עם מרצים נוספים מהחוג ללשון, בשיתוף נציגי הפקולטה לחינוך. חלקים כלליים הנוגעים למוסד וכן נתונים שנלקחו ממערכות המידע של המכללה טופלו על ידי המזכירות האקדמית. הנהלת המכללה השתתפה אף היא בהכנת הדו"ח.

יש לציין, שלפי עדות הסגל, לא הועבר לחברי הסגל הדו"ח הסופי שהוגש לחברי הוועדה. הדו"ח היה מעמיק ומקיף, הצביע על נקודות חוזק וחולשה והציע דרכים לשיפור. נקודות חולשה ספציפיות שהודגשו בדו"ח העצמי כללו, בין היתר, את החסר של קורסים בערבית והחסר של קורסים באוריינות.

3. חזון ויעדים

ניכר תיאום יפה בין מטרת המכללה, כפי שהיא מנוסחת בדו"ח העצמי, לבין דברי ראש החוג, ובעיקר השאיפה שחברי הסגל יהיו ברמה טובה, שיחקרו, שיהיו מעודכנים במחקרים ושישתפו פעולה זה עם זה.

בשלב זה, ראוי לציין, שההנהלה מביעה תמיכה בחוג ללשון והבנה בדבר חשיבות הנושא — הן לתלמידי החוג הן לתלמידים מחוץ לחוג — יחד עם הבנה של הקשיים המיוחדים שהחוג מתמודד אתם. אף הסטודנטים והבוגרים לרוב שבעי רצון הן מלימודיהם הדיסציפלינריים, הן מהתנסותם בבתי הספר הן מהמשוב החיובי שהם והמדריכים הפדגוגיים מקבלים מהמורים המאמנים בבתי ספר.

4. תוכנית הלימודים הדיסציפלינרית

התוכנית ללשון עברית נלמדת במסלול העל יסודי בלבד, אם כי בכוונת המכללה להגיש תוכנית גם למסלול היסודי. על כן, סעיף זה מתייחס להכשרה להוראה בבתי הספר העל יסודיים בלבד.

התוכנית כוללת קורסים בכל ענפי הלשון העברית, והתלמידים נהנים ממגוון רחב של נושאי לימוד. ראוי לשבח בעיקר את הגיוון בקורסים העוסקים בעברית החדשה ובקורסים הקושרים את הלשון והטקסט, הלשון והספרות, הלשון והתקשורת, הלשון והחברה. הסטודנטים אוהבים מאוד קורסים כמו "שפה וחברה", "רטוריקה", "הומור ושפה", העוסקים בעברית חדשה, ופחות אוהבים קורסים על התקופות הקדומות יותר. ואכן יש מקום לשיפור בכיסוי של רבדים היסטוריים של הלשון (מקרא, חז"ל) ושל שפות שמיות אחרות (ערבית, ארמית). אין קורסים בערבית ובארמית, קורס השוואתי על השפות השמיות וקורס על תולדות הלשון.

לא היה ברור, לא מהדו"ח העצמי ולא מהביקור, אם תלמידי החוג מחויבים בקורסי אוריינות, כגון "הבעה בעל פה והבעה בכתב" ו"אוריינות פונולוגית ומורפולוגית".

יש קורסים אשר הכותרת שלהם אינה מתארת בצורה מדויקת את הנלמד בהם. לדוגמה, הקורס "אוריינות פונולוגית ומורפולוגית" מתמקד לא במושגי יסוד בתורת ההגה ובתורת הצורות, אלא בשיפור שפת ההוראה.

יש מקרים שבהם לא ברורות המטרות של קורסים, וייתכן שהשאיפה לחשוף את הסטודנטים לכמות רבה של היבטים ותאוריות באה על חשבוננו של מיקוד מועיל יותר. לדוגמה, בקורס "לשון הטקסט" (שיעור מקוון) לא ברור אם הקורס בא לטפח את כישורי הכתיבה של הסטודנט או להעניק כלים דידקטיים להוראת הכתיבה. שתי המטרות חשובות, אבל הערפול בתכנים ובמטרות עלול להפיל את הלימוד "בין הכיסאות", מה גם שהשגת שתי המטרות בשיעור אחד היא כמעט בלתי אפשרית. כמו כן, הסילבוס של הקורס "סוגות כתובות ודבורות בתקשורת" נע בין כיוון תיאורי על סוגות בתקשורת וסוגות בספרות לבין כיוון דידקטי של לימוד כתיבה לפי סוגות — הוראת הכתיבה לסטודנט בסוגות שונות.

הוועדה שמעה תלונה על כך שסטודנטים בתוכנית להסבת מורים להוראה (M. Teach), שולבו בקורסים בצורה לא מדורגת, כך שנאלצו ללמוד יחד קורסים מתקדמים עם סטודנטים שכבר למדו קודם לכן קורסי יסוד, ואלו חסרו להם.

על תהליכי למידת שפה לומדים הסטודנטים במסגרת קורסי חינוך ולא במסגרת החוג ללשון העברית. גם אם המורים משתדלים להקנות לסטודנטים דרכי הוראת לשון מועילות וחדשניות, כמו בכל מכללה כמעט, יש פער ניכר בין לימודי הדיסציפלינה ובין לימודי ההוראה המעשיים. ולבסוף, הרשימות הביבליוגרפיות בסילבוסים של קורסים רבים אינן מעודכנות די הצורך (ראו נספח להלן).

5. תוכנית ההכשרה להוראה

סעיף זה מתייחס להכשרה להוראה לבתי הספר העל יסודיים בלבד. למכללה מבנה ארגוני התומך בתפעול מסודר של הכשרת המורים. יש שלוש מדריכות פדגוגיות, שמתוכן פגשו חברי הוועדה שתיים. הרושם שהתקבל מהן היה חיובי בהחלט. מדובר, ככל הנראה, באנשים מקצועניים, מנוסים, מסורים, מעודכנים ונלהבים.

הסטודנטים נחשפים הדרגתית להתנסות. המדריכות תיארו דרכי הדרכה מגוונות. בשנת ההתנסות הראשונה צמודה כל סטודנטית לתלמיד אחד בבית הספר. בשנה השנייה מלמדת הסטודנטית קבוצה של 4–6 תלמידים. בשנה השלישית יש יומיים בשבוע של התנסות בבית הספר.

המדריכות הפדגוגיות מעודדות חדשנות ויוזמות בבית הספר, בבתי הספר פוגשים הסטודנטים מורים ללשון הנוקטים שיטות מיושנות.

ראש המסלול דיווחה על האתגר המתמיד בבניית קשרים קבועים עם בתי ספר ועם מורים מאמנים, שבגלל התקציב אינם מתוגמלים דיים.

יש הפרדה משמעותית בין הלימודים הדיסציפלינריים לבין ההכשרה הפדגוגית. חוסר שילוב מבני בין השניים בא לידי ביטוי בכמה עניינים. ניכר שחסר לסטודנטים ידע ומיומנויות בהבנה ובכתיבה, וקיים צורך בלימוד מעמיק יותר בתחומים אלה, בעיקר על רקע הטענה שלפיה רוב שיעורי הלשון בבתי הספר העל יסודיים מוקדשים לתחומי ההבנה וההבעה.

בעבודת עמיתים יש ציוות של סטודנטיות משנה ב' ושנה ג' וזה עובד מצוין. אולם, לא ברור מדוע ההערכה העצמית אם יש שיעור דידקטי עיוני שאינו כפוף להכשרה המעשית. אם אין, מומלץ להוסיף שיעור כזה.

למכללה מרכז טכנולוגי חדשני ומרשים ביותר, אם כי לא ברור כיצד הציוד שם תורם להכשרתם של מורי לשון. לספרייה אוסף סביר של חומר רלוונטי ואוסף מיוחד בספרות ילדים.

6. סגל

חברי הוועדה פגשו ארבע מרצות מתוך סגל הליבה, אשר כולל מרצים נוספים. שלוש מרצות קבועות פרשו ומרצה נוספת עומדת לפרוש. נקלטו מורות חדשות. אין מרצה בכיר בסגל, ולאור הגבלת המשורות קשה להבין כיצד יוכלו המרצים בחוג לעלות בדרגות הקידום. חברי סגל הליבה הם אנשי הוראה מרשימים ומוערכים מאוד בקרב הסטודנטים. המורים מצליחים, על פי עדות הסטודנטים, להקנות את אהבתם לשפה באופן שתחלחל אחר כך גם לתלמידים בבתי הספר.

כמה מרצים מתוך סגל הליבה כבר פעילים מבחינה מחקרית, ולרוב הם מוציאים לאור מחקרים משותפים, לא עצמאיים, ושואפים למחקרים ולפרסומים נוספים. כמעט כל אנשי הסגל מתמודדים עם קושי משמעותי בכך שהם עובדים במשרה חלקית בלבד. הדבר מאלץ אותם לעבוד במוסדות נוספים, דבר הפוגע בפעילות המחקרית שלהם וגם מונע מהם לראות את המכללה כביתם האקדמי. ניכר כי תופעה זו מעוררת תסכול בכל הנוגע לקביעות, משרה, מחקר וקידום.

עם זאת, נראה שיש אווירה נעימה של שיתוף פעולה בתוך החוג וחברי הסגל מקבלים תמיכה מעשית מאת ראש החוג, המרבה להיפגש אתם. כיום יש ישיבות ופתיחות, ראש החוג מאוד מעודדת זאת, היא גם נכנסת לצפות בקורסים כאשר הם נלמדים בפעם הראשונה. יש מקום לעודד את עניין צפיית העמיתים.

בתקופה שחלפה מאז ביקרה הוועדה במוסד נודע לוועדה כי ראש החוג התחלפה ומונתה ראש חוג חדשה מבפנים. התפתחות זו היא סימן של שיפור, כי בעבר נאלצה המכללה להביא ראש חוג מבחוץ, דבר שהעיד על חוסר טיפוח של מרצים מתוך החוג עצמו לתפקיד. על אף המינוי הפנימי, נראה שהמכללה עדיין אינה מטפחת סגל זוטור ואינה מקדמת אותו לדרגות בכירות. יתרה מזאת: המכללה אינה מעניקה למרצי החוג אחוזי משרה המאפשרים פנאי ותנאים למחקר (רק מרצים העובדים בהיקף של מעל 50 אחוזים משרה זכאים למענקי מחקר שמעניקה המכללה). המכללה מספקת תמיכה לפעילות המחקרית

של הסגל (לדוגמה, סיוע להשתתפות בכנסים), אבל בשל הקשיים הנזכרים לעיל פעילות מחקרית בקרב אנשי הסגל בחוג אינה מעשית.

7. סטודנטים ובוגרים

רוב התלמידים במכללה באים מהמגזר היהודי, אבל לומדים שם גם סטודנטים ערבים, לרבות בחוג ללשון, אם כי מספרם מועט. הרוב המוחלט של הסטודנטים והבוגרים העריכו מאוד גם את התוכנית וגם את המרצים. היו סטודנטים שהופתעו לטובה מכך, שמקצוע הלשון, שנתפס כשנוא כל כך, עורר בהם סקרנות והנאה. הם גם היו שבעי רצון מהאזון הקשבת של ראש החוג. הבוגרים היו מרשימים: הם הפגינו התלהבות מנושאי הלימוד ומהעבודה בבית הספר, והפגינו כושר ביטוי יפה. הוועדה התרשמה מהצורך להעמיק בלימוד התחומים של כתיבה, הבעה והבנת הנקרא. הסטודנטים נחשפים תדירות לסתירה בין חדש וישן. כבר בסמסטר ב' של השנה הראשונה הסטודנטים מוצאים את עצמם מלווים על ידי מורים מאמנים בבתי הספר. תוך כדי רכישת גישות ושיטות חדשניות במכללה, הם נחשפים למתודות מיושנות של המורים המאמנים. לכן חשוב מאוד להכשיר את המורים המאמנים בשדה להוראה בדרכים חדשניות.

8. שונות

המכללה משדרת תחושה של שליחות ושאיפה לייצר שיח בין סטודנטים ממגזרים ומתרבויות שונות. במכללה לומדים סטודנטים ערבים, לרבות בחוג ללשון, אבל מספרם מועט, והחוג שואף שמספרם יגדל. האתגר הגדול בקליטתם הוא ברכישת השפה העברית.

9. מחקר

לרוב לחברי סגל הליבה יש תואר דוקטור, אבל בשל פרישת מרצים ותיקים אין מרצים בכירים (אף כי לאחת המרצות בחוג ותק של שנים רבות במכללה). הפרופיל המדעי של החוג נמוך יחסית בשל העובדה שרוב חברי הסגל צעירים וטרם הספיקו להתבסס כחוקרים. פרסומיהם מועטים יחסית ועל פי רוב נעשו יחד עם חוקרים אחרים. צריך לציין, שבעיית המשרות החלקיות פוגעת רבות ביכולתם של מרצים רבים להיות פעילים יותר במחקר, גם אם קיים סיוע כספי (אמנם צנוע) לתמיכה בפעילויות אקדמיות, ובייחוד סיוע בהשתתפות בכינוסים. בקרב המרצים יש גם כאלה שאינם טורחים לפרסם מחקר, אלא מתמקדים בהוראה. ניכר שאין תהליך של הצמחת סגל או ארגון מחקר בתוך החוג. יש כל מיני יוזמות, אבל לא בהכרח בתחום הלשון. כנזכר לעיל, לא מעניקים אחוזי משרה שמאפשרים פנאי ותנאים למחקר (רק מרצים העובדים בהיקף של מעל 50 אחוזים משרה זכאים למענקי מחקר שמעניקה המכללה).

10. סיכום חוזקות וחולשות

חוזקות ונקודות לשימור:

1. ראש החוג קשובה למרצות ולתלמידות.
2. אף על פי שרוב המרצות נאלצות לעבוד במוסדות אקדמיים שונים, הן מגלות מסירות לעבודת ההוראה במכללת לוינסקי.

3. המד"פיות מפגינות מסירות ומקצועניות.
4. הספרייה מתגאה באוסף מיוחד של ספרות ילדים.
5. מרכז הטכנולוגיה מרשים מאוד, ומבטיח פוטנציאל לפיתוח דרכי הוראה חדשניות.

חולשות:

1. יש ניתוק בין הלימודים הדיסציפלינריים ובין לימודי ההוראה.
2. התגמול המועט למורים מדריכים בבתי הספר מקשה על פיתוח יחסים ארוכי טווח בין המכללה לבתי הספר המאמנים.
3. בעיית חלקי המשרה פוגעת ביכולתן של המרצות לייחד את זמןן למקום אחד ולהרגיש שהמכללה היא ביתן היחיד. בשל הצורך להתפרנס במקומות עבודה שונים, אין למרצות הזדמנות מספיקה לעסוק במחקר.
4. הקורסים בתוכנית של הסבת אקדמאיים אינם מדורגים כראוי, דבר שגורם לתסכול בקרב הסטודנטים באותה תוכנית.

פרק 4: המלצות

המלצות הכרחיות:

- חובה לקדם לדרגת מרצה ומעלה את חברי הסגל המתאימים לכך.

המלצות חשובות

- המשך טיפול ותמיכה בקידום אנשי סגל, באמצעות: 1. הרחבת משרות 2. תמיכה במחקר.
- שילוב מבני בין הרכיבים הדיסציפלינריים והפדגוגיים.
- תוספת שיעורי ליבה כמו לשון המקרא ולשון חז"ל.
- הוספת לימוד שפה שמית נוספת, ערבית או ארמית.
- הבחנה בין קורסי אוריינות הבאים לטפח את כישורי הכתיבה וההבנה של הסטודנט עצמו לבין קורסים הבאים להקנות דרכי הוראה של תחומים אלה בביה"ס העל-יסודי.

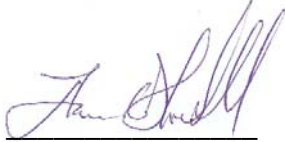
המלצות רצויות

- הוספה והרחבה של קורסים בהבעה, בכתיבה, בהבנת הנקרא ותהליכי למידת שפה.
- תוספת שיעור דידקטי תיאורטי-עיוני, חוץ מהלימוד אצל המד"פיות בהכשרה המעשית.
- שילוב מדורג יותר של סטודנטים ב-M.Teach.
- עדכון ביבליוגרפי בסילבוסים כמפורט בנספח ג'.

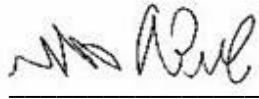
על החתום

כינה דן-שחר

פרופ' רינה בן-שחר

ד"ר אהרון הורנקוהל

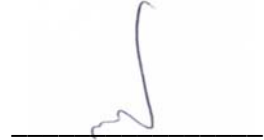
פרופ' אורה שורצולד

ד"ר יו"ר הוועדה

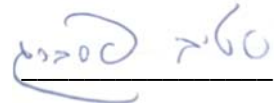
פרופ' דורית רביד – יו"ר הוועדה

ד"ר עמליה בראון

פרופ' זהר לבנת

פרופ' סטיב פסברג

נספח 1: כתב המינוי של הועדה

ח' טבת, תשע"ט
16 דצמבר, 2018

לכבוד

פרופ' דורית רביד, אוניברסיטת תל-אביב – יו"ר הועדה
פרופ' רינה בן-שחר, אוניברסיטת חיפה ומכללת אורנים
ד"ר עמליה בראון, אוניברסיטת תל-אביב
ד"ר אהרן הורנקוהל, אוניברסיטת קיימברידג'
פרופ' זהר לבנת, אוניברסיטת בר-אילן
פרופ' חנה עזר, מכללת לוינסקי לחינוך
פרופ' סטיב פסברג, האוניברסיטה העברית
פרופ' אורה שורצולד, אוניברסיטת בר-אילן

מכובדיי,

המועצה להשכלה גבוהה שמה לה למטרה לשפר ולהבטיח את המשך המצוינות והאיכות של ההשכלה הגבוהה בישראל, בין השאר באמצעות תהליכי הערכה שוטפים של תחומי לימוד במוסדות האקדמיים.

בהמשך להחלטתה מיום 9.6.2015 הקימה המועצה להשכלה גבוהה ועדת הערכה שתבחן את תכניות הלימודים להכשרת עובדי הוראה בתחום הוראת לשון עברית במכללות האקדמיות לחינוך.

במסגרת עבודתה מתבקשת הועדה:

1. לבחון את דו"חות ההערכה העצמית של המוסדות המקיימים תכניות לימודים בתחום זה.
2. לערוך ביקור בכל אחד מהמוסדות המוערכים.
3. להגיש למועצה להשכלה גבוהה דו"חות פרטניים ביחס לכל מוסד ומוסד ובו ממצאי הועדה, מסקנותיה והמלצותיה.
4. להגיש למועצה להשכלה גבוהה דו"ח מסכם המתייחס באופן יוזמני להכשרת המורים בתחום לשון עברית בישראל.

אני מודה לכם על הסכמתכם לקחת חלק במשימה חשובה זאת, ושמוח בזאת למנות אתכם לוועדת הערכת האיכות.

גבי תמר מעגן אפרתי תרכז את עבודת הועדה.

פרטים לגבי פעילות הועדה וסמכויותיה מופיעים בנספח המצורף.

אני מאחל לכם עבודה פורייה והצלחה רבה.

בברכה,

פרופ' אדו פרלמן
סיו"ר המועצה להשכלה גבוהה

מצ"ב: נספח לכתב המינוי

העתק:

ד"ר ורדה בן-שאול, סמנכ"ל הערכת איכות, מל"ג
גבי תמר מעגן-אפרתי, רכזת הועדה, האגף להערכת איכות, מל"ג

נספח 2: סדר יום הביקור

שעות	הגורם שנפגשים עימו	שמות המשתתפים
9:30-9:00	מפגש פתיחה : הנהלת המוסד	פרופ' מיכל בלר, נשיאה ד"ר יעל קמחי, רקטור בפועל פרופ' יוסי רענן, דיקן הפקולטה הרב-תחומית
10:15-9:30	ראש החוג	ד"ר בת-ציון ימיני
10:45-10:15	ראשי המסלולים/ים שנלמד בהם החוג להוראת לשון עברית	ד"ר גליה סמו, ראש התוכנית לחינוך בבית הספר העל-יסודי
11:30-10:45	סגל ליבתי המלמד בתוכנית	ד"ר אפרת שטיין ד"ר אילת יפת ד"ר דולי אליהו-לוי ד"ר אילנה מנשה ד"ר מרית שטרנאו
12:15-11:30	מדריכים פדגוגיים	ד"ר אילנה מנשה ד"ר דבורה הרפז ד"ר חפציבה עמיחי
13:00-12:15	ארוחת צהריים (פגישה סגורה של הוועדה)	
13:45-13:00	סיור בספרייה והצגת תשתיות ו/או פעילויות ייחודיות של המחלקה	
14:30-13:45	סטודנטים וסטודנטיות	
15:15-14:30	בוגרים ובוגרות	
15:30-15:15	הפסקה	
15:45-15:30	מפגש סיכום : הנהלת המוסד והתוכנית	פרופ' מיכל בלר, נשיאה ד"ר יעל קמחי, רקטור בפועל פרופ' יוסי רענן, דיקן הפקולטה הרב-תחומית ד"ר בת ציון ימיני, ראש החוג ללשון העברית ד"ר גליה סמו, ראש התוכנית לחינוך לבית הספר העל-יסודי
16:15-15:45	ישיבת סיכום פנימית של הוועדה	

נספח 3: עקרונות לבניית הסילבוסים

- יש להקפיד על התאמה בין שם הקורס לבין תוכנו.
- כל הפריטים הביבליוגרפיים צריכים להיות רלוונטיים לנושא הקורס.
- יש להבחין בבירור בין קריאת חובה לקריאת רשות.
- יש להקפיד לפרט את הביבליוגרפיות לפי שמות המחברים (א"ב) ולפי שנים (מן המוקדם למאוחר).
- יש לשלב מקורות קאנוניים מכוננים עם מקורות חדשים ועדכניים מן העשור האחרון,
- חומרי לימוד ומילונים יופיעו בסילבוסים בקטגוריה נפרדת של חומרי עזר.
- יש לשלב פריטים באנגלית – למשל ערכים מתוך האנציקלופדיה EHL, *Encyclopedia of Hebrew Language and Linguistics* 2013 האנציקלופדיה נמצאת גם אונליין.
- רצוי להשתמש ביחידות רלוונטיות של האוניברסיטה הפתוחה.
- פריטי הביבליוגרפיה צריכים להיות מעודכנים, ויש להשתמש במהדורות מעודכנות של ספרים ותיקים. למשל, יש להיעזר בספרו החדש של י' בלאו (תש"ע) ולא במהדורה מתשל"ב. ראו להלן.
- יש להקפיד על דיוק ברישום הפרטים הביבליוגרפיים, כולל מספרי עמודים של מאמרים ופרקים.

הערות פרטניות על סילבוסים

- עניין עקרוני: בביבליוגרפיה על תולדות הלשון וגם בקורסים אחרים, רפאל ניר הוא העורך הכללי של הסדרה "פרקים בתולדות הלשון העברית", אך כל אחד מן הכרכים נכתב בידי חוקר אחר. לכן חובה לציין את שמות המחברים.
- יש להימנע מחפיפה בקורסים "תחביר למתקדמים", "תחביר העברית החדשה" ו"תחביר וטקסט".
- מי מלמד את קורסי היסוד? האם אלו קורסים בנייתניים לכלל תלמידי המכללה? מי ניסח את הסילבוסים? האם המאמר של בלינקי רלוונטי להבעה בעל פה? איך נבחנים התלמידים בהבעה בעל פה ובכתב; התרגול בהם מועט מדי.
- האם "לשון הטקסט המקוון" הוא קורס מקוון או קורס הון בשפה המקוונת? – המיקוד לא ברור, והדיון בלשון מזערי.
- גבריאלי בירנבאום אינו מצוי במצבת המורים. מי מלמד היום את "תולדות הלשון העברית" שאינו מופיע ברשימת הקורסים בלשון? חסר אזכור לספרו של סאנס-בדיליוס. הוא הדין לגבי "לשון חכמים" שבהמשך.
- **הקורס "לשון המקרא והטקסט המקראי"** אינו ברשימת הקורסים וגם עליזה רישיביץ כבר אינה מלמדת.

- **בקורס "סמנטיקה א"** מומלץ להוסיף לביבליוגרפיה את מאמרם של טורי ומרגלית, "דרכי השימוש הסוטה בצירוף הכבול", הספרות ד, 1, 1973.
- בקורס "לשון העיתונות" חסרה התייחסות לספרה של מירי הורביץ!
- **בקורס "לשון מגדר"** חסרה התייחסות לספרה הלועזי של מוצ'ניק.
- **בקורס על שפה וחברה** חסרה התייחסות ל"גוני לשון" של שורצולד (תעודה יח, ועכשיו בספר מחקרים בעברית בת זמננו).
- **בקורסים "רטוריקה" ו"חקר השיח"** חסרה התייחסות למחקריה של זהר לבנת (בקורס "רטוריקה" יש לתקן את ההפנייה מ"זהר, ל" ל"לבנת, ז"); הביבליוגרפיה האנגלית של הקורס "חקר השיח" מצומצמת מאוד.
- **לקורס "מילונאות"** מומלץ להוסיף את "המילון בראי הדקדוק" (מאת אורה שורצולד בספר מחקרים בעברית בת זמננו).
- **הקורס "לשון ספרות הילדים"** אינו מצוי ברשימת הקורסים, אף שהנושא חשוב. הוא אינו ממקם את הסוגייה בהקשרים הרחבים יותר של ספרות הילדים בתרבות והשפעת תפיסות מקובלות של ספרות ילדים על לשונה. תוספות מומלצות לביבליוגרפיה, העשויות לעזור למקם את ספרות הילדים בהקשר החברתי-תרבותי כוללות:
  - אבן-זהר, איתמר. 1973. הספרות העברית הישראלית: מודל היסטורי. הספרות ד'.
שביט, זהר. 1996. מעשה ילדות. האוניברסיטה הפתוחה.
  - דר, יעל ואחרים. 2007. ברוח הזמן: החזרת ספרות הילדים להקשר ההיסטורי-תרבותי.
  - דר, יעל. 2013. קנון בכמה קולות: ספרות הילדים של תנועת הפועלים 1930-1950. יד יצחק בן-צבי.
  - Dar & Shavit. 2004. Jewish-Hebrew, Hebrew and Israeli children's literature. International Companion Encyclopedia of Children's Literature. Routledge.
- **בקורס "תיקוני הגייה בפועל ובשם"** חסרה בסילבוס ראייה רחבה על שאלות כמו טיבה של נורמה, על שיקולי הכרעות נורמטיביות, על קבילות, על תפיסות של תקני/לא תקני. הדיון מצומצם וממוקד בתיקוני לשון. הדיון בשיקולי הכרעות נורמטיביות חשוב למורה לעתיד, האמור לערב את התלמיד בתהליכי התגבשות השפה, במקום להיתפס כשוטר של הלשון. מומלץ להרחיב את הדיון ואת הביבליוגרפיה, לדוגמה:
  - בלוצקי. תשס"ב. "שונות פונולוגית ומורפולוגית בעברית המדוברת", בתוך יזרעאל (עורך): מדברים עברית.
  - בן-אשר, מרדכי. תשכ"ט. התגבשות העברית הנורמטיבית.
  - גונן, עינת. תשע"ד. "חלופות בעברית הישראלית על-פי גישת ההתקבלות", מחקרים בלשון טז.

- גונן, עינת. תשע"ו. "חוקרים עברית מדוברת", תעודה כז.
- גונן, עינת, ויעל רשף. תשע"ז. "תנועת התחילית בבניין הפעיל בעברית המדוברת", לשוננו עט (ד).
- הנקין, רוני. תשנ"ז. "דיסימילציה של בכ"פ בצרורות פועליים...", שי להדסה.
- יזרעאל, שלמה, וורד זילבר-ורוד. תשס"ט. "על תפיסת הקבוצות הפרוזודיות בעברית המדוברת", בלשנות עברית 62–63.
- שורצולד, אורה. תשס"ב. "גוני לשון בעברית בת-זמננו", תעודה יח, ועכשיו בספר מחקרים בעברית בת זמננו.
- תיקון טעות: פריט ביבליוגרפי של אותי בת-אל (Prosodic alternations...) מופיע בטעות תחת השם: Outi, B. במקום Bar-El, Outi
- כדאי גם להמליץ על "דיבור בציבור" מאת ציפורה שפירא גם בקורס הזה וגם בקורס על הבעה בעל פה.
- **בקורס "לשון השירה העברית לדורותיה"**, רצוי להוסיף לביבליוגרפיה מחקרים של בנימין הרשב: אמנות השירה, 2000. הוצאת כרמל ומכון פורטר. משקל וריתמוס בשירה העברית החדשה, 2008. הוצאת כרמל, מכון פורטר והאוניברסיטה הפתוחה.
- תיקון טעויות בביבליוגרפיה: מאמרו של אבן-זהר (הספרות העברית הישראלית: מודל היסטורי) התפרסם בכרך ד' של הספרות, ולא בכרך ג'.
- את הספר "חדוות ההשוואה..." 2004 כתב בעז ערפלי, ולא ערפילי.
- **בקורס "סוגות כתובות ודבורות בתקשורת"**, אם עוסקים בסוגות דבורות וכתובות, מתבקש לעסוק בהבדלים בין לשון דיבור ללשון כתב, ולהיעזר במחקרים של האלידיי, צייף, ביבר, קרול ועוד. חלק ממאמרי החוקרים האלה תורגמו וכונסו בקובץ שערכה נורית פלד "מדיבור לכתובה" (1996). פלד מוזכרת בביבליוגרפיה, ומתקבל הרושם המוטעה שהיא שכתבה על הנושאים המפורטים בסילבוס. יש לציין באופן ספציפי את החוקרים כותבי המאמרים הכלולים בקובץ של פלד, הרלוונטיים לנושאי השיעור, ולהוסיף את Biber (Variations across Speech and Writing). וכן את ספרו 2006 University Language.